

Bugün için GAP denince akla hemen, Atatürk Barajı, Urfa sulama tünelleri ve kanalları gibi temel fiziki altyapı yatırımları gelmekle birlikte, bunlar, deyim yerindeyse buzdüğünün görünür uçlarıdır. Çok önemli ve büyük, başarılı üniteler olmakla beraber, tüm projenin sadece iki ünitesidirler. Ancak buzdüğünün asıl gövdesi diğer tüm sektör ve entegre üniteler, yatırımlar olmakla birlikte, asıl önemli olan meydana gelecek toplumsal değişme ve dönüşmelerdir. O nedenle üzerinde önemle durulan noktalardan bir tanesi de toplumsal gelişme, değişme ve dönüşümlerin planlanması, yöre ve ülke insanı yararına yönlendirilmesi ve hızlandırılmasıdır.

Bu amaç doğrultusunda yaklaşımı şöylece özetlemek mümkün olabilir:

GAP, üç ölçekte değerlendirilip, yürütülmektedir.

Bölge ölçekli çalışmalarda, tarım, sanayi, enerji, madencilik, sağlık, eğitim, turizm, ulaşım, haberleşme, inşaat, ticaret gibi sektörlerin durumu, gelişmelerin tahmini, problemlerinin çözülmesi doğrultusunda geleceğe ışık tutacak stratejilerin, önceliklerin, gerekli yatırım alanlarının ve boyutlarının saptanması hedeftir. Bu amaçla yapılan en önemli çalışma "GAP Master Plan Çalışması" dir.

Kent ölçekli çalışmaların amacı, GAP ile gerçekleştirilecek yatırımların kent ve kentleşme üzerine olan etkileri açısından kontrol edilmesi ve yönlendirilmesidir.

Temel yatırımların tamamlanması ile birlikte bir sosyo-ekonomik cazibe merkezi olması beklenen bölge, dışı göç veren değil, göç alan merkez haline dönüşecektir. Bununla birlikte yerleşim sorunu gündeme gelebilecektir. Bu tür değişimlerden, insanımızın olumlu etkilenmesi için kent ölçekli çalışmalar hızla tamamlanmaya çalışılmaktadır.

Kır ölçekli kalkınma çalışmaları ise, yörenin kendine özgü toprak-insan denge ve dengesizliklerinden hareket ederek, toprak-su ve insangücü kaynaklarının geliştirilmesinde kullanılacak yatırımların planlanması, bu kaynakların verimli bir şekilde değerlendirilmesi için gerekli teknik ve sosyal altyapının geliştirilmesini oluşturmaktadır.

Sosyal altyapının geliştirilmesi olgusu çok temel olarak ve basitçe eğitimin, diğer sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve sağlık olanak ve araçların geliştirilmesi olarak anlaşılabilir. Ancak asıl gelişecek ve değişecek olan insanımızdır. Binlerce yıllık geleneksel olarak doğa koşullarına dayalı, kuru tarımsal üretim yapan, ona uygun

toplumsal yaşayış organizasyonu olan yeni, modern teknoloji ve olanaklarla suya dayalı tarımsal üretim (yani, kontrol edilebilir koşullarda) yapacak insana doğru değişimdir. Bu değişim salt üretim tekniğinden değişiklikle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda üretim kararı, üretim sürecinin planlanması ve kontrolü, pazarlama ve ihracat boyutlarında da insiyatif alabilecek insan tipine de ihtiyaç duyacaktır. Eğer bölge, "tarıma dayalı ihracat üssü" haline gelecekte, bölge insanının yeni tarım teknolojisi, sanayi ve hizmetler sektörünün bilinçli bir parçası olması gerekecektir. Yani, yepyeni bir yaşam biçiminin yaratıcısı ve parçası olan, gereklerini yerine getiren ve yaratılan yeni refahtan pay alan bir insan...

İşin zor olduğu bilinmiyor. Diğer ülkelerdeki benzer örneklerde olduğu gibi değişim ve dönüşümün yıllar alacağını da bekliyoruz. Bu yeni yaşam kuşkusuz gökten inmeyecektir. Ancak GAP'ın temel kalkınma çalışmaları ile birlikte bölge toplumsal yaşayışının kurum ve kullarının, alışkanlıklarının, gelenek ve göreneklerinin ortak hedefler doğrultusunda değişimi ve koordinasyonuyla başarı daha erken ve mümkün olabilir.

Yeni teknoloji-insan ilişkisi, böylesi bir bölgesel kalkınmanın en kilit noktalarından birini oluşturmaktadır. Mühendislik, aynı zamanda sosyal bir girişimdir ve tedadüflere bağlı olarak değil, iyi düzenlenmiş sosyal koşullar altında canlanıp ürünler veren ağaca benzer. Geniş kapsamlı tarihsel ve sosyolojik bakış tarzı, büyük boyutlu temel yatırımların olmazsa olmaz koşuludur. Çünkü, her insan davranışı toplum, kültür ve siyasetle sıkı sıkıya ilişkili içerisindedir. Mühendislik hizmetleri yoluyla teknolojik değişme ve uygulamaların yer alacağı toplumsal yapının, tarihsel ve sosyal koşullarının anlaşılması, kalkınma hedefine ulaşmada, insana katkı sağlamada gereklidir. GAP çerçevesinde bu farklı bilim disiplinlerinden gelen uzmanların çalışmalarının entegrasyonu yoluyla gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Entegre bölge kalkınma planlaması çerçevesinde sosyal altyapıyı geliştirmeden yeni tarz üretime geçilmesi, diğer ülkelerde yaşanmış olumsuz örneklerin (aşırı sulama sonucu toprakların tarıma elverişsiz hale dönüşmesi, sulama-enerji sistemlerinin tahribi, yerel etnik grupların birinin farkında olmadan gözetilip diğerleriyle çatışmaya yol açılması, doğal dengelerin tahribi yoluyla çevre sorunları), ortaya çıkması isten bile değildir.

Sonuç olarak, GAP ile yapılmak istenen, insan unsurunu merkezde tutularak bölgenin doğal, fiziksel ve sosyal kaynaklarının harekete geçirilmesi yoluyla topyekün bir bölgesel kalkınmadır.

GAP'IN SOSYO KÜLTÜREL BOYUTU VE SOSYAL BİLİMLERİN PROJEYE YAPABİLECEĞİ KATKILAR

İbrahim TUĞRUL

Sosyolog, Başbakanlık GAP İdaresi.

Bilindiği gibi Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), geri kalmış bölgelerimizden biri olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki sekiz ilimizde uygulanmakta olan çok sektörlü entegre bir bölgesel kalkınma projesidir. Adı-

yaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak illerini kapsayan proje, elektrik üretimi ve tarımsal sulama amaçlı barajlar inşası, tarımsal gelişme, altyapı yatırımları, endüstriyel gelişme ve sosyal

sektörlerde iyileştirmeler gibi bileşenlerden oluşmaktadır. T.C. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi tarafından koordine edilmekte olan proje, bölgenin, sosyal ve ekonomik kalkınmasını gerçekleştirerek, diğer bölgelerle arasındaki gelişmişlik farkını azaltmayı amaçlamaktadır. Proje bu haliyle sosyal içerikli, sosyal amaçlı bir projedir; şöyle ki, gerek sosyo-ekonomik ve kültürel örgütlenme gerekse de çeşitli sosyal ve ekonomik göstergeler açısından diğer bölgelerle karşılaştırınca geri durumda olan bir bölgenin devlet müdahalesiyle kalkındırılarak, diğer bölgelerle arasındaki gelişmişlik farkının azaltılması hedeflenmektedir. Bu arada tarımsal, endüstriyel ve enerji üretimindeki artışlarla ülke kalkınmasına da büyük katkılar sağlayacağı unutulmamalıdır.

Bu kısa giriş yaptıktan sonra, bu yazıda üzerinde odaklaşılacak esas konuya gelelim: sosyo-kültürel yönleriyle GAP Bölgesi ve başta sosyoloji ve antropoloji olmak üzere, sosyal bilimlerin projeye yapabileceği katkılar. Kalkınmanın sosyal boyutu, uzunca bir süre gerek kalkınma çabası içinde olan diğer ülkelerde, gerekse ülkemizde gözardı edilmiştir. Sosyo-kültürel değişkenleri dikkate almadan yürütülen projeler, kalkınma çabalarının başarısızlıkla sonuçlanmasına neden oldukları gibi, daha büyük sosyal problemlerin ortaya çıkmasına da yol açmışlardır. Son yıllarda bu gerçeklik kısmen anlaşılabilir görünmektedir ve ülkemizde de Güneydoğu Anadolu Projesi olabildiğince bu anlayışla yürütülmeye çalışılmaktadır. Burada mevcut sosyal durumun anlaşılması, gerçekçi hedeflerin ve stratejilerin saptanmasında hayati öneme sahiptir.

SOSYAL VE KÜLTÜREL YÖNLERİYLE GAP BÖLGESİ VE GELECEĞİ

Her ne kadar bu başlık oldukça geniş bir alana işaret etmekteyse de biz burada, sadece, sayfa sınırını da göz önünde bulundurarak nüfus yapısı, nüfus hareketleri, istihdam durumu, eğitim, sosyo-kültürel örgütlenme vb. gibi oldukça sınırlı bir alanda kısa bir özet vermeye çalışacağız. Bunu yaparken de, ilk olarak, eldeki verilerin ışığında mevcut durumun kısa bir özeti sunacağız; ikinci olarak da, bu alanlardaki proje hedeflerini ve izdüşümlerini sunacağız. Zaman zaman da, projenin öngördüğü fiziksel yatırımlara dayalı olarak bu alanlarda ne gibi değişmelerin gerçekleşebileceği üzerine tahminlerde bulunacağız.

NUFUS YAPISI

GAP Bölgesi'nde, nüfus artış hızı oldukça yüksek oranlarda seyretmektedir ve bu büyük oran da yüksek

doğurganlık oranlarından kaynaklanmaktadır. 1990 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları'na göre, Türkiye genelinde doğurganlık oranı 5.72 iken, aynı dönemde GAP Bölgesi için bu oran, 7.25'tir. Bu yüzden ki, bölgeden bölge dışına göç oranlarının yüksekliğine rağmen, 1970'ten 1990'a her nüfus sayımı döneminde bölgedeki yıllık ortalama nüfus artış oranları, Türkiye ortalamasından daha yüksektir. 1970'te % 7.87 olan bölge nüfusunun Türkiye toplam nüfusuna oranı 1990'da %9.2'ye yükselmiştir. Bölge nüfusu, 1985-90 arasındaki beş yıllık dönemde yıllık %3.8'lik bir artışla 4346947'den 5274714'e çıkmıştır. Aynı dönemde Türkiye toplam nüfusu yıllık %2.35'lik bir oranla artmıştır. Bölgedeki yüksek nüfus artış hızının daha uzunca bir süre devam edeceği beklenebilir.

Bölgede kentsel nüfus, kırsal nüfustan daha hızlı artmaktadır. GAP toplam nüfusu, 1985-90 arasında yıllık % 3.87'lik bir oranla artarken, bu artış oranı kentsel yerleşmeler (il ve ilçe merkezleri) için % 6.18'dir. Buna dayalı olarak da 1985'te nüfusun ancak % 49.81'i şehir merkezlerinde yaşarken, bu oran 1990 yılında % 55.65'e yükselmiştir. Doğurganlık oranının kırsal kesimde daha yüksek olduğu varsayımından hareket edersek, kentsel yerleşmelerdeki hızlı nüfus artışının büyük oranda kırdan kente olan hızlı göç hareketinden kaynaklandığını söyleyebiliriz.

GAP Bölgesi'nin bir özelliği de genç bir nüfusa sahip olmasıdır. Şöyle ki, toplam nüfusun % 48.37'sini 0-14 arası yaş grubu oluşturmaktadır. Bu durum, potansiyel insan kaynağı açısından bir avantaj olarak değerlendirilebilir. Ancak, eğitim ve istihdam olanaklarını artıncı önlemler alınmazsa, bu durum gelecek açısından bir dezavantaja dönüşebilecektir.

Nüfus hareketleri açısından değerlendirecek olursak, bölgede temel olarak üç tür nüfus hareketinin varlığından söz edilebilir: Kalıcı göçler, mevsimlik göçler ve göçerler tarafından yaşanan göçler. Bölgedeki az top-raklı ve/veya topaksız olup herhangi bir düzenli işe sahip olmayan insanlar, pamuk toplama, çapa, inşaat işçiliği vb. geçici işler arayışı içinde başta Çukurova ve büyük metropoller olmak üzere bölge dışına göç etmektedirler. Bölgedeki düşük istihdam olanaklarından dolayı, bölge dışına olan kalıcı göçlerin oranı da oldukça yüksektir ve bunların yarısından fazlası Çukurova bölgesine ve üç büyük kente doğru olmaktadır. Bölge, sürekli olarak bölge dışına net göç vermektedir. Bölgeden net göç oranı yüzde olarak, 1965-70 arasında —3.23, 1970-75 arasında —3.5 ve 1975-80 arasında —2.90 olarak gerçekleşmiştir. Net göç oranları açısından iller açısından da farklılıklar görülmektedir. Bu üç dönem boyunca bölgenin en gelişmiş ili olan Gaziantep net göç almıştır ve bu oran % 0.69'dur. Diğer iller net göç vermişlerdir ve en fazla göç, Adıyaman (—6.43) ve Şanlıurfa'dan (—5.92) olmuştur.

Göçerler olayı ise ülkemizin Doğu ve Güneydoğu bölgelerine özgü bir olaydır ve arkaik bir yaşam tarzını temsil etmektedir. Göçerler, hayvanlarına otlak bulmak amacıyla mevsimsel değişimlere bağlı olarak, belirli noktalar arasında sürekli hareket halinde olan insan topluluklarıdır. Bunlar, zaman içinde yerleşik ve yarı yerleşik yaşam tarzına geçmektedirler ve antropologlar için oldukça ilginç bir çalışma alanı olma özelliğini de korumaktadırlar.

FOTO: CEVDET ÇAĞAN

Bütün bunların dışında, bölge içinde de yoğun bir nüfus hareketi yaşanmaktadır ve bunun yönü kırsal yerleşmelerden kentsel yerleşmeler ve engebeli-dağlık alanlardan daha düz alanlara doğrudur. Nitekim yukarıda da belirtildiği gibi, kentsel yerleşimlerin nüfusu daha hızlı artmaktadır ve bu durum kentlerde geçekondulaşma sonucunu da beraberinde getirmekte, yeni altyapı ve hizmet yatırımları ihtiyacı doğurmaktadır. Coğrafi konum açısından düz ve engebeli alanlardaki nüfus artış oranlarını karşılaştırdığımızda, nüfusun düz alanlara doğru aktığı ortaya çıkmaktadır.

GAP'ın tamamlanmasıyla, bölgede yaşanan nüfus hareketlerinin yönünde ve niteliğinde değişimler beklenmektedir. Bu, bir yönüyle tarım sektöründeki gelişmelerden, bir yönüyle de endüstri, altyapı ve hizmetler gibi kentsel sektörlerdeki gelişmelerden etkilenecektir. Bölgede modern sulu tarıma geçiş, emek-yoğun, daha yüksek gelir getirci ürünlerin ekimine yol açacak, tarımda insan emeğine duyulan ihtiyacı artıracak, ayrıca elde edilen yüksek gelir ek iş arama ihtiyacını ortadan kaldıracaktır. Yine gerek endüstriyel ve altyapı yatırımlarının istihdamı artırıcı etkisi, gerekse de hizmetler sektöründeki iyileşmeler, GAP kentlerini birer çekim merkezi haline getirecektir. Sonuç olarak da, bölgedeki nüfusun bölgede tutulabileceği gibi, daha önce göç edenlerin sermaye ve bilgi birikimleriyle beraber bölgeye dönebilecekleri ve komşu illerden bölgeye mevsimlik ve

cı göçlerin yaşanacağı söylenebilir. Bölge içinde de, özel önlemler alınmadığı takdirde kırdan kente ve engebeli-dağlık alanlardan düz alanlara doğru nüfus hareketlerinin yaşanacağı söylenebilir. Yukarıda belirtildiği gibi, bu eğilim şimdiden başlamıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda, 2005 yılında bölge nüfusunun 9 284 000'e çıkması ve bu nüfusun % 68,85'lik oranının 10000 + nüfuslu kentlerde, yaşayacağı beklenmektedir. Bu gelişmeler yeni altyapı ve hizmet yatırımları ihtiyacını artıracak, sosyo-kültürel yapıda da büyük dönüşümlere yol açacaktır. Kültürel çeşitlilik ve yeni sentezler artacak, arkaik kültürel örüntüler etkisini büyük oranda yitirecektir. Bu eğilimlerin istendik yönde etkilenebilmesi, nüfus hareketleri üzerine yapılacak sosyolojik bir araştırmayla, bölgedeki nüfus hareketlerinin nedenlerinin ve örüntülerinin net bir biçimde saptanmasına bağlı görünmektedir.

BÖLGEDEKİ İSTİHDAM YAPISI

İstihdam yapısı açısından bölgede tarım oldukça ağırlıklı bir yere sahiptir. 1985 yılı verilerine göre, bölgede iktisaden faal nüfusun % 71 gibi büyük bir oranı tarım sektöründe yer almaktadır. Bu oran, aynı dönemde Türkiye ortalaması için % 59'dur. İmalât sektöründe ise bölgedeki iktisaden faal nüfusun ancak % 5'i istihdam edilmektedir. Bu oran, Türkiye ortalamasının (% 11) yarısından bile daha düşüktür. İstihdamın % 12'lik bölümü ise hizmetler sektöründedir ki, bu Türkiye ortalamasına (% 14) yakındır. Projenin tamamlanmasıyla imalât ve hizmetler sektörünün istihdam payında önemli artışlar beklenmektedir.

EĞİTİMDE MEVCUT DURUM VE BÖLGENİN İHTİYAÇLARI

Eğitim düzeyi açısından bölge oldukça geri bir durumda bulunmaktadır. Bölgedeki beklenen gelişmele-

FOTO: CEVDET ÇAĞAN

rin başarıya ulaşabilmesi, büyük oranda bu alanda gerçekleştirilebilecek gelişmelere bağlı görünmektedir. Burada eğitimi iki düzeyde ele almak gerekir; birincisi, okuma-yazma bilgisinde ifadesini bulan temel eğitim, ikincisi de meslekî eğitimidir. Bölgedeki mevcut durum her iki açıdan da içaçici değildir.

Okur-yazar oranı, bölgede ilden ile büyük değişimler göstermekle birlikte, bütün illerdeki oran Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. 1985 yılında Türkiye ortalaması % 77 iken, GAP ortalaması % 50 civarındadır. Kırsal kesimde bu oran daha da aşağılara düşmektedir. GAP bölgesi için hedeflenen okur-yazar oranı, en azından bugünkü Türkiye ortalamasıdır. Unutmamak gerekir ki, bölgedeki kalkınma çabalarının başarıya ulaşması, en azından ilkököl eğitiminden geçmiş, okuma-yazma ve temel matematiksel işlemleri yapabilecek bir nüfusun varlığını gerektirmektedir. Bölgenin ülke ekonomisiyle tam entegrasyonu ancak bu koşulda gerçekleştirilebilir.

Bölge nüfusunun sulu tarım ve endüstriyel gelişmeye de hazırlanması gerekmektedir. Çünkü bu alanlarda gerçekleştirilecek gelişmeler, kalifiye emek gücüne ihtiyaç gösterecektir. Bölgedeki belki de en önemli darboğazı kalifiye insan kaynağının yokluğu olmaktadır. Unutmamak gerekir ki, kalkınma büyük oranda yetmişmiş insan gücüyle başarıya ulaştırılabilir. Gaziantep hariç, bölgede kalifiye insan gücü yokluğundan söz edilebilir. Bu alanda duyulan ihtiyaç Millî Eğitim Bakanlığı'nca yürütülen Eğitim Master Plan çalışmasıyla ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

BÖLGENİN SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI

Bölgenin sosyo-kültürel yapısı denince akla ilk gelen bölgedeki değişim süreci içerisinde olan aşiret örgütlenmesidir. Bu yapı büyük oranda ülkemizin Doğu ve Güneydoğu bölgelerine özgü, bu bölgelerin geri kalmışlığının hem nedeni hem de sonucu bir yapı olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda şunu da belirtmeliyiz ki, bölgedeki aşiret örgütlenmesi, yerleşik hayata geçişle birlikte büyük bir oranda orijinal yapısını kaybetmekte, ancak göçerlerde kısmen bu yapı korunmaktadır. Çünkü aşiret örgütlenmesi kapalı bir toplumdaki mümkün olabilir. Oysa bugün bu bölgedeki toplulukların kendi içlerine kapalıktan söz edilemez. Modernleşme süreciyle birlikte, kapalı toplum yapısı ortadan kalkmış, aşiret örgütlenmesi de büyük oranda çözülmeye başlamıştır. Bugün yaşayan ve buradaki insanlarına özgürleşip birleşmesinin önündeki en büyük engel ise aşiret örgüt-

grubunun eğilim, istek ve ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde dizayn edilmeleri ve uygulanmaları gerektiği düşüncesindeyiz. Ancak bu durumda, projeye insanların istemli katılımları ve projelerin süreklilikleri sağlanabilir. Aksi takdirde, bu tür kalkınma çabaları başarısız kalacağı gibi, mevcut toplumsal dengeleri bozarak beraberlerinde daha büyük sorunları da getirebilirler. Bunların önüne geçmenin yolu da, sosyo-ekonomik ve kültürel araştırmalarla, toplumun mevcut sosyo-ekonomik ve kültürel yapısının anlaşılıp, eğilimlerinin saptanması ve bunların daha projenin dizaynı aşamasında dikkate alınarak, halk katılımının yollarının belirlenmesidir. Bu noktada, başta sosyolog ve antropologlar olmak üzere sosyal bilimcilere büyük görevler düşmektedir.

lenmesi olmayıp aşiretçilik ideolojisidir. Bu ideoloji sayesinde ki, kan bağına dayalı ilişkiler, otoriteye bağlılık, mutlak itaat, kan davaları devam edebilmekte, ağa, aşiret reisi gibi otoriteler geleneksel güçlerini devam ettirebilmektedirler. Toplumsal hayata katılım da bu otoriteler aracılığıyla olmaktadır. Bu ilişkiler iktisadi rasyonalitenin önüne geçebilmektedir. Bölgede yürütülen projelerde bu yapının dikkate alınması, adil bir kalkınma sürecinin başarıya ulaşabilmesinde hayati bir öneme sahip görünmektedir. Yürütülmekte olan projelerin ve nüfus hareketlerinin bu yapılanmayı zaman içinde ortadan kaldıracığı da açıktır.

Aşiret örgütlenmesine ve aşiretçiliğe bağlı olarak bölgede bir kültürel çeşitlilikten söz edilebilir ve geliştirilip uygulanan projelerde bu çeşitliliğin göz önünde bulundurulması bir zorunluluktur. Örneğin, sulama suyunun ortaklaşa kullanma zorunluluğu ve projeye halk katılımının sağlanması, bölgede yeni çiftçi birliklerinin kurulmasını zorunlu kılmakta, bu birliklerin yapısının belirlenmesinde mevcut kültürel örgütlenme biçimlerinin araştırılıp anlaşılacak göz önünde bulundurulması, önümüzde bir zorunluluk olarak durmaktadır. Bu konuda ülkemizin sosyal bilimcilerine büyük görevler düşmektedir.

SOSYAL BİLİMLERİN PROJEYE YAPABİLECEĞİ KATKILAR

"Kalkınma insan içindir" düşüncesinden hareketle, kalkınma projelerinin temel olarak yöneldiği insan

Toplumlarda refah düzeyi açısından farklı toplumsal kesimlerin varlığı da bir gerçektir. Bu kesimler, kalkınma projelerinden farklı düzeyde etkilenirler ve bu farklılıklar göz önünde bulundurulmadığı takdirde, bazı gruplar bu projelerin sonucu olarak kalkınma sürecine marjinalleşebilirler, dışında kalabilirler. Bunun önüne geçmenin yolu ise, belirli hedef gruplar saptanarak, bunlara birtakım alt projelerle gitmek, bunları kalkınma sürecine entegre etmektir. Bu yolla, toplumsal dengeler de korunabilecektir. Bütün bu yukarıda söylenenler, sosyal bakış açısına sahip projelerde gerçekleştirilebilir. Güneydoğu Anadolu Projesi, ilk sayfalarda da belirtildiği gibi, böyle bir bakış açısıyla hazırlanmış ve uygulanmaktadır. Bu yönüyle sosyal bilimcilerden beklentiler yüksektir ve onların, bölgenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı üzerine derinlemesine araştırmalarına ihtiyaç duymaktadır. Sosyal bilimcilerimizin yöre üzerine yapacağı araştırmalar, projenin başarısı üzerinde büyük katkılar yapacaktır.

Güneydoğu Anadolu Projesi, bölgesel gelişim farklarını azaltıcı, bölge insanının refahını artırmayı amaçlayan, çok sektörlü entegre bir bölgesel kalkınma projesidir. Fiziksel yatırımlar yanında, sosyal sektörlerin geliştirilmesine yönelik yatırımlara da öncelik vermekte ve bütün bunları yaparken bölgenin mevcut sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını göz önünde bulundurmaktadır. Bu amaçla da bölgede çeşitli araştırmalar yürütülmekte ve sosyal bilimcilerimizin bölge üzerine yapacakları araştırmalarla bireysel katkılarından yararlanmaya her an hazırız.

GENEL DEĞERLENDİRME

GAP'TA OLANAKLAR VE SORUNLAR

Ali BALABAN

Prof.Dr., Ank. Üniv. Ziraat Fakültesi

Kalkınma gayretlerimizin en büyük atılımlarından biri GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ (kısa adıyla GAP) Fırat ve Dicle'nin aşağı kesimlerinde batıda Adıyaman

ve Gaziantep'ten başlayarak doğuya doğru Şanlıurfa, Mardin, Diyarbakır, Batman, Şırnak ve Siirt illerinde yaklaşık 74 000 km² lik bir alanı içine almaktadır (Şekil 1).